

Az új génmódosítási technikák tervezett deregulációja ellentétes az uniós joggal, bíróság előtt megtámadható

Háttéranyag

Fenntarthatóság Felé Egyesület

Az Európai Bizottság 2023. júliusában hozta nyilvánosságra a javaslatát, amely a génmódosítási technikák új generációjával (a Bizottság szóhasználatában „új génkezelési technikák (New Genomic Technics – NGT)”) előállított növények túlnyomó részét kivonná az uniós GMO-szabályozás hatálya alól. A javaslatot – bizonyos módosításokkal a tagállamokat képviselő Európai Tanács, valamint az Európai Parlament is támogatta. Ezt követően a Bizottság, a Parlament és a Tanács közötti háromoldalú tárgyalások zajlottak, amelynek végén egy ideiglenes politikai megállapodás született 2025. december 3-ról 4-re virradó éjjelre.

A megállapodás értelmében az új génmódosítási technikákkal előállított növények jelentős része kikerülne a jelenlegi GMO-szabályozás hatálya alól, így az ilyen módszerekkel előállított élelmiszerek külön feltüntetés nélkül is forgalomba kerülhetnének. A génszerkesztett növényeket két kategóriába lehet elkülöníteni: az NGT-1 és az NGT-2.

NGT-2 kategória termékei esetében a jelenlegi GMO-rendszer szabályozását megtartják, mint például a GMO eljárást, a teljes kockázatértékelést, az engedélyezést és a címkézést. NGT-1 termékekre vonatkozóan más előírást fogalmaz meg a tervezet. Nem tartalmazhatnak gyomirtó-toleranciát vagy rovarölő anyagokat termelő génmódosítást, de alapvetően az NGT-1 növények a jövőben mentesülnének a szigorú GMO-szabályozás alól.

Az NGT-1 kategóriába sorolt növények esetében a szöveg nem ír elő előzetes kockázatértékelést, nyomonkövethetőséget és tudományos alapot sem. A jogi rendszer egy központi feltételezést vesz alapul, miszerint biológiailag és funkcionálisan egyenértékűek a hagyományos termesztéssel előállított növényekkel. Ez a feltételezés képezi az alapját annak, hogy kizárják őket az EU GMO-szabályozás meghatározott ellenőrzési mechanizmusaiból. Ezt az egyenértékűséget azonban semmilyen objektív tudományos bizonyíték nem támasztja alá. Az ideiglenes politikai megállapodás nem veszi figyelembe a géntechnológiával módosított szervezetek környezetbe történő kibocsátásával járó kockázatokat. Az NGT-1 növények mentesülnek a potenciális veszélyek előzetes értékelése alól, annak ellenére, hogy nincs tudományos bizonyíték biztonságosságukra.

Az elővigyázatosság elve megköveteli az uniós intézményektől, hogy ne csak azonosítsák az emberi egészségre és a környezetre gyakorolt valószínűsíthető kockázatokat, hanem megfelelő védelmi intézkedéseket hozzanak mindaddig, amíg ezek a kockázatok tudományos alapon nem zárhatók ki. Az NGT-1 növényekre vonatkozó szabályozás teljesen szakít a korábbi elvárásokkal, megszűnik az előzetes környezeti és egészségügyi kockázatértékelés, eltörlik a kockázatkezelési kötelezettségeket, és háttérbe szorulnak a GMO-szabályozás alapját adó ellenőrzési eszközök. A felmerülő tudományos bizonytalanságot sem kezelik. Ennek következtében a hatóságok nem tudják megelőzni vagy korlátozni az NGT-1 növényekből eredő esetleges károkat. A változtatás a korábbi eseteknél alkalmazott irányelveket hagyja figyelmen kívül, ilyen volt többek között a Confédération paysanne, (a Bíróság

kimondta, hogy a modern mutagenézis-eljárásokkal, génszerkesztéssel létrehozott szervezetek GMO-nak minősülnek, mert genetikai állományuk olyan módon változik meg, amely természetes körülmények között nem jönne létre. Ennek megfelelően a 2001/18/EK irányelv minden kötelezettsége alkalmazandó). Másik ilyen ügy a Pfizer Animal Health (Pfizer az Európai Unió Tanácsának azon rendeletét támadta meg, amely betiltotta a virginiamicin nevű antibiotikum takarmány-adalékanyagként való felhasználását az állattenyésztésben. A tiltás célja a humán egészség védelme volt, különösen az antibiotikum-rezisztencia terjedésének megakadályozása). Mindegyik esetet megnézve látható, hogy az elővigyázatosság elve érvényesült, és azáltal, hogy az NGT-1 a növények minden elővigyázatossági intézkedés alól mentesítést kapnak mindenféle tudományos indoklás nélkül, az Unió megsérti az elvben foglalt szempontokat.

A cartagnai jegyzőkönyv is az elővigyázatosság elvén alapul. A 2000-ben elfogadott jegyzőkönyv a géntechnológiával módosított élőlények (GMO-k) felhasználását, környezetbe történő kibocsátását és határokon átnyúló mozgását szabályozza. A jegyzőkönyv által létrehozott védelmi rendszer három rendelkezése központi jelentőségű: a 11., 15. és 18. cikk. A 11. cikk határozza meg az élelmiszerként, takarmányként vagy feldolgozásra szánt GMO-kra vonatkozó eljárást. A 15. cikk a kockázatértékelés követelményeit határozza meg. A 18. cikk szigorú szabályokat ír elő az LMO-k biztonságos kezelésére, szállítására, csomagolására és azonosítására vonatkozóan. Biztosítja a nyomonkövethetőséget és a biztonságot az egész ellátási láncban. Ez a három cikk olyan minimális nemzetközi szabványokat alkot, amelyeknek minden nemzeti vagy regionális szabályozásnak meg kell felelnie. Azonban az ideiglenes megállapodás nagy mértékben figyelmen kívül hagyja a jegyzőkönyvben foglaltakat, különösen az élelmiszer- vagy takarmányozási célra szánt növények esetén, megszüntetve a szisztematikus kockázatértékelés és nyomonkövethetőségi kötelezettségeket.

A jegyzőkönyv 3. cikkének g) pontja a géntechnológiával módosított élőlényt úgy definiálja, mint olyan élőlényt, amely "a modern biotechnológia alkalmazásával nyert génállomány újszerű kombinációját" tartalmazza. A jegyzőkönyv nem határozza meg pontosan, mi minősül újszerűnek, ezért két értelmezés alakult ki. Az egyik szerint csak akkor beszélhetünk újdonságról, ha egy szervezet más fajból származó DNS-t tartalmaz, így a ciszgenézis vagy a célzott mutagenézis nem tartozna a szabályozás hatálya alá. A másik értelmezés alapvetően a jegyzőkönyv szövegével és céljával jobban összhangban áll. Úgy definiálja, hogy minden, természetben elő nem forduló genetikai módosítás újnak számít, függetlenül attól, hogy idegen DNS került-e bele. Mivel az új géntechnológiai technikák (in vitro technikákra épülnek) ilyen kombinációkat hoznak létre, a jegyzőkönyv alapján ezek a szervezetek egyértelműen LMO-knak, tehát GMO-knak minősülnek. Következésképpen a jegyzőkönyv minden kötelezettsége, így a kockázatértékelés, bejelentés és azonosítás is alkalmazandó rájuk. Ezzel szemben az EU új NGT-rendellete bizonyos szervezeteket mentesít e kötelezettségek alól, ami összeütközhet a jegyzőkönyvvel, és bíróság előtt támadhatóvá teheti a rendeletet.

A megállapodás kitér arra is, hogy az NGT-1 termékek esetében hivatalos adatbázisban kell nyilvántartani az ebből a fajtából származó növényeket, továbbá a vetőmagzsákokon el kell helyezni az NGT-1 címkét, ez szolgál tájékoztatásul a gazdáknak. Azonban a végterméken nem szükséges feltüntetni, ez csökkenti az átláthatóságot és a fogyasztók megfelelő tájékoztatását. A megállapodás szakítani kíván az 1830/2003/EK szabályozásával, amelynek a célja, hogy a GMO-k és az ezekből készült termékek a teljes ellátási láncban nyomon követhetők és egyértelműen azonosíthatók legyenek. A rendelkezés előírja, hogy minden GMO-t és GMO-eredetű terméket kötelező nyilvántartani és dokumentálni,

valamint ha egy élelmiszer vagy takarmány 0,9%-nál több GMO-t tartalmaz, azt a címkén fel kell tüntetni. A rendelet így segíti a fogyasztói választást, a GMO-mentesség fenntartását, a hatékonyabb ellenőrzést, és szükség esetén lehetővé teszi a visszahívásukat is. A változás érinti az EUMSZ 169. cikkét is, amely kimondja, hogy az Európai Unió köteles védeni a fogyasztók egészségét, biztonságát és gazdasági érdekeit, valamint támogatni őket abban, hogy megfelelő tájékoztatást kapjanak, oktatáshoz jussanak és megszervezhessék magukat érdekeik képviseletére. Továbbá ezzel összefüggésben áll az 1169/2011/EU rendelet 4. cikke mely előírja, hogy a kötelező élelmiszer-információknak többek között ki kell terjedniük az élelmiszer azonosítására, az összetételére, a jellemzőire, valamint a fogyasztók egészségére és a biztonságos felhasználásra vonatkozó információkra is. A korábbi uniós szabályozások alapján elmondható, hogy a fogyasztói védelem ebben az esetben tehát károsul. A vásárlók nem kapják meg a teljes körű tájékoztatást, és a termékek átláthatósága is csökken.

Korábbi eseteket megnézve találhatunk precedenseket arra hogy, milyen lehetőségek állnak rendelkezésre rendelettervezet megtámadására. Ilyen például a "Rewe-Zentral AG kontra Bundesmonopolverwaltung für Branntwein" ügy (120/78. sz. ügy, más néven „Cassis de Dijon”). A "Cassis de Dijon" ügyben az Európai Unió Bírósága vizsgálta, hogy jogszerű-e az a német rendelkezés, amely 25%-os minimális alkoholtartalmat írt elő a gyümölcsalapú likőrök számára. Ez megakadályozta egy francia, 15–20%-os alkoholtartalmú feketeribizli-likőr, a Cassis de Dijon németországi forgalmazását. A Bíróság úgy döntött, hogy a minimális alkoholtartalom előírása indokolatlan kereskedelmi korlátozás, mivel a fogyasztók megfelelően tájékozathatók címkézéssel, és az áruk szabad mozgását ilyen mértékben nem lehet korlátozni. Ennek értelmében feltételezhető hogy ha a rendelet nem írja elő az NGT1-ek címkézését, akkor egy nemzeti intézkedés jogilag ezt megteheti.

Másik a „Európai Közösségek Bizottsága kontra Francia Köztársaság” ügy melyben az Európai Bíróság 1988-ban kimondta, hogy Franciaország megsértette az áruk szabad mozgására vonatkozó szabályokat azzal, hogy betiltotta bizonyos tejportermékek (pl. tejpor és sajthelyettesítők) forgalmazását. A Bíróság megállapította, hogy a teljes kitiltás aránytalan intézkedés, és a fogyasztók megtévesztéséhez vezethet. A testület hangsúlyozta, hogy a fogyasztók megfelelő tájékoztatása címkézéssel is biztosítható, ezért nincs jogalap az ilyen termékek importjának vagy értékesítésének megtiltására, ha azokat más tagállamban jogszerűen állították elő.

Kötelező címkézés hiányában tehát nem lehet megkülönböztetni az NGT-1 termékeket a hagyományos termékektől. A politikai megállapodás előírja a vetőmagok címkézését, viszont ez nem kompenzálja az információhiányt a végtermékekre vonatkozóan. Miután a növényeket megtermelték és feldolgozták, a fogyasztóknak nincs lehetőségük azonosítani a megvásárolt termék génmódosított jellegét, így a címkézés minden egyes lépésnél fontosnak számít.

Összességében elmondható, hogy az ideiglenes megállapodás több uniós előírással ütközik, és ezek alapján, valamint más ügyek precedenseit megnézve a bíróság előtt megtámadható.

AGRÁRMINISZTERIUM

Ez a háttéranyag az Agrárminisztérium támogatásával készült.